

«Σούδας – Τι Σημαίνει Πραγματικά το Λεξικό Σούδας;»

Γράφει και επιμελείται ο Δημήτρης Συμεωνίδης JP

Αγαπητοί φίλες και φίλοι πέρσι που βρισκόμουν στην Ελλάδα και συζητούσαμε στο φιλοσοφείον με άλλους φίλους ο καθηγητής Αντώνης Α. Αντωνάκος μας εξήγησε το μυστήριο του ονόματος του Λεξικού ΣΟΥΔΑ (ΣΟΥΙΔΑ). Οι Φιλολόγοι, καθηγητές, ερευνητές, φοιτητές και εραστές της Ελληνικής Γραμματείας τώρα έχουν την εξήγηση του ονόματος του λεξικού που μέχρι πρότινος ήταν γρίφος. Στον Θησαυρό της Ελληνικής Γλώσσας (TLG) που το άρχισε η Μαριάννα ΜακΝτόναλντ αν είστε συνδρομητές θα έχετε πρόσβαση σε όλη την αρχαία Ελληνική Γραμματεία. Εντόπισα 104 Αρχαία Λεξικά. Όσοι θέλετε μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μου και θα σας στείλω τον κατάλογο των Αρχαίων Λεξικών. Λίγοι γνωρίζουν πόσα αρχαία Ελληνικά σωθήκανε.

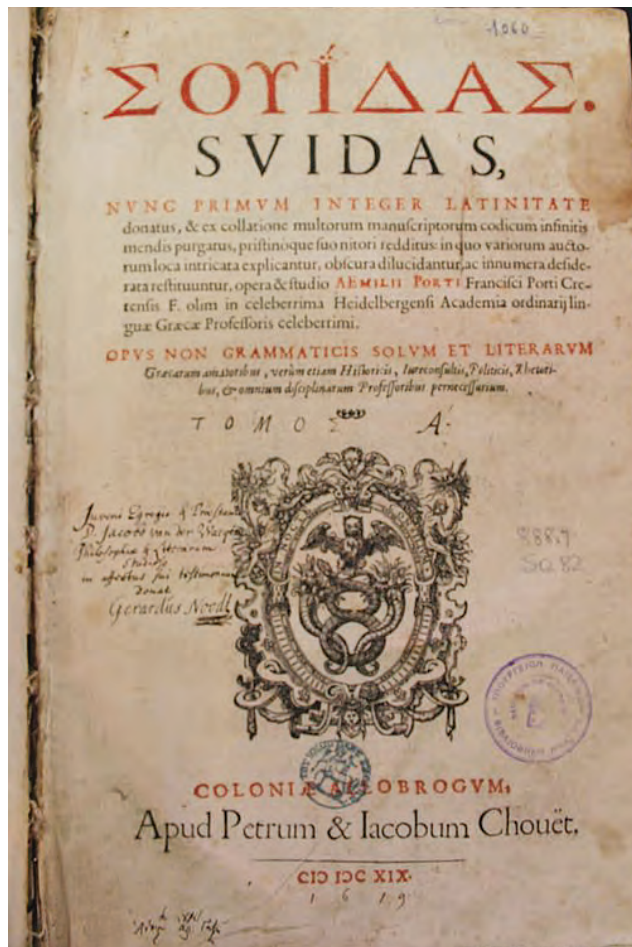
Σούδας – Τι Σημαίνει Πραγματικά το Λεξικό Σούδας;

Οι διάφορες εγκυκλοπαίδειες περιβάλλουν το όνομα του δημιουργού του Λεξικού ΣΟΥ ΔΑΣ με ένα μυστήριο. Γράφουν ότι «Σούδα» ή «Σουίδα» είναι ένα από τα σημαντικότερα ελληνικά λεξικά ή εγκυκλοπαίδειες, το οποίο εγράφη τον 10^ο αιώνα. Πιθανολογούν ότι «Σούδας» ή «Σουίδα» είναι ίσως το όνομα του συντάκτη του. Περιέχει 30.000 λήμματα, πολλά από τα οποία περιέχουν στοιχεία από πηγές που, αν δεν διασώζοντο στο έργο αυτό, θα είχαν χαθεί σήμερα. Το Λεξικό αυτό είναι ένα από τα πολυτιμότερα έγγραφα για την ελληνική φιλολογία, την γραμματική, και την λογοτεχνική ιστορία. Όλοι οι ερευνητές συγκλίνουν στο ότι τίποτα δεν είναι γνωστό για τον ίδιο τον Σουίδα εκτός από το ότι έζησε στα μέσα του 10ου αιώνα, προφανώς στην Κωνσταντινούπολη, και ότι ήταν πιθανώς ένα εκκλησιαστικό πρόσωπο που αφιερώθηκε στις λογοτεχνικές μελέτες. Τον θεωρούν γραμματικό με αυτό το όνομα, παρ' ότι αυτό δεν είναι δόκιμο στην ελληνική ονοματολογία. Νεώτερες θεωρίες αναφέρουν ότι πιθανόν Σουίδα να μην είναι το όνομα του συντάκτη αλλά ότι πρόκειται για ένα συλλογικό έργο, η δε λέξη «Σούδα» προέρχεται από λατινική λέξη που σημαίνει «φρούριο» και χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τον σκοπό του έργου, την... περιφρούρηση της γνώσης!

Το ότι το «Λεξικό ΣΟΥΔΑΣ» είναι πολυσυλλεκτικό, δεν πιθανολογείται αλλά προκύπτει και από την εισαγωγή ακόμη του λεξικού, όταν διαβάζουμε σε αυτήν:

«Τό μεν παρόν βιβλίον Σούδα, οι δε συνταξάμενοι τούτο άνδρες σοφοί Εύδημος ρήτωρ περί λέξεων κατά στοιχείον. Ελλάδιος, επί Θεοδοσίου τού νέου, περί λέξεων κατά στοιχείον. Εύγένιος Αύγουστοπόλεως τής εν Φρυγία, παμμυγή λέξιν κατά στοιχείον. Ζώσιμος Γαζαίος λέξεις ρητορικός κατά στοιχείον. Κεκίλιος Σικελιώτης εκλογήν λέξεων κατά στοιχείον. Λογγίνος ό Κάσσιος λέξεις κατά στοιχείον. Λούπερκος Βηρύτιος Αττικός λέξεις. Ούπστινος Ιούλιος σοφιστής επιτομήν των Παμφίλου γλωσσών, βιβλίων ενενήκοντα ενός. Πάκατος κατά στοιχείον περί συνήθειας Ἀττικής. Πάμφιλος λειμώννα λέξεων ποικίλων, περιοχόν βιβλίων ζε. έστι δε από τού ε στοιχείου έως τού ω, τα γάρ από τού άλφα μέχρι τού δέλτα Ζωπυρίων έπεποιήκει. Πωλίων Αλεξανδρεύς Αττικών λέξεων συναγωγήν κατά στοιχείον».

Τό Λεξικό χρησιμοποιεί υλικό από την κλασική περίοδο έως τους χρόνους της συγγραφής του, ενώ μία μακρά σειρά μεταγενέστερων συγγραφέων, όπως ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, αναφέρονται σε αυτό. Τα σημεία, στα οποία γίνεται αναφορά στον Μιχαήλ Ψελλό, θεωρούνται μεταγενέστερες προσθήκες. Το Λεξικό «ΣΟΥΔΑΣ» είναι κάτι μεταξύ ενός γραμματικού λεξικού και μιας εγκυκλοπαίδειας με την σύ-

χρονη έννοια. Εξηγεί την πηγή, την ετυμολογία, και την σημασία λέξεων, σύμφωνα με την φιλολογία της περιόδου του, χρησιμοποιώντας διάφορες πηγές. Δεν υπάρχουν πολλά σημαντικά στοιχεία σε αυτό το μέρος της εργασίας του, όμως τα άρθρα σχετικά με την λογοτεχνική ιστορία είναι πραγματικά πολύτιμα. Σε αυτά δίνει έναν όγκο λεπτομερειών και, ως έναν ορισμένο βαθμό, διασώζει αποσπάσματα από συγγραφείς, των οποίων τα έργα θα είχαν σε άλλη περίπτωση εντελώς χαθεί. Χρησιμοποιεί παλαιότερα σχόλια για τους κλασικούς (Όμηρο, Θουκυδίδη, Σοφοκλή, κ.λπ.), και για τους νεώτερους συγγραφείς, Πολύβιο, Ιώσηπο, Γεώργιο Σύγκελλο, Γεώργιο Μοναχό ή Αμαρτωλό, κλπ.

Έτσι το Λεξικό «ΣΟΥΔΑΣ» αντιπροσωπεύει ένα καλό έργο αναφοράς για πρόσωπα που διεδραμάτισαν ρόλο στην πολιτική, εκκλησιαστική, και λογοτεχνική ιστορία της ανατολής έως τον 10^ο αιώνα. Η κύρια πηγή του για αυτό είναι η εγκυκλοπαίδεια τού Κωνσταντίνου Ζ Πορφυρογέννητου (912 - 959), και για την Ρωμαϊκή ιστορία, τα αποσπάσματα του Ιωάννη του Αντιόχειου (7ος αιώνας). Άλλες πηγές του είναι το «Ονοματολόγιο» ή «Πίναξ» του Ησυχίου του Μιλησίου, οι βιογραφίες του Διογένη Λαερτίου, τα έργα των Αθήναιου και Φιλοστράτου και το Χρονικό του Γεωργίου Μοναχού.

Τό Λεξικό είναι ταξινομημένο, σε άλλες εκδόσεις με καθαρά αλφαβητική σειρά (κατά στοιχείον δηλαδή) και σε κάποιες άλλες σύμφωνα με το σύστημα της «αντιστοιχίας», δηλαδή με φωνητική σειρά, κατά τον ήχο της προφοράς των χρόνων εκείνων. Έτσι για παράδειγμα το «άλφα-γιώτα» έρχεται μετά από το «έψιλον» το «ώμέγα» μετά από το «όμικρον», κ.λπ. Οι εκδόσεις, οι ταξινομημένες κατά στοιχείον φαίνεται πως είναι και οι παλαιότερες.

Τό Λεξικό «ΣΟΥΔΑΣ» περιέχει πολύ υλικό για την εκκλησιαστική ιστορία μεταξύ των βιογραφικών άρθρων του και μπορεί να εκπληρώσει τον αρχικό σκοπό του ως καταλλήλου έργου αναφοράς. Εξεδόθη με κριτικά σχόλια από την Δανά Άντα Άντλερ (Λειψία, 1928-1938), ενώ στην Ελλάδα την έκδοσή του επιμελήθηκε πριν κάποια χρόνια ο καθηγητής βυζαντινής φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ Βασίλειος Κατσαρός.

Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΓΡΙΦΟΥ

Τά δεδομένα, λοιπόν, είναι τα εξής. Έχουμε ένα πολυσυλλεκτικό λεξικό, που δεν γνωρίζουμε τον συγγραφέα του. Πού κάποιιοι τον αποκαλούν «Σουίδα», κάποιιοι άλλοι «Σούδα» θεωρώντας ότι η λέξη αυτή προέρχεται από αντίστοιχη ομόσημη λατινική λέξη που σημαίνει «φρούριο» ή «στενός διάδρομος», χρησιμοποιήθηκε δε για να περιγράψει τον σκοπό του έργου, δηλαδή «την περιφρούρηση της γνώσης» (αυθαίρετη φιλοσοφική ερμηνεία). Στην πραγματικότητα αυτές είναι απλώς εικασίες και δεν ισχύει τίποτα από αυτά. Κάποιες νεώτερες θεωρίες λένε ότι πιθανόν να πρόκειται για ένα συλλογικό έργο, και «Σουίδα» να μην είναι το όνομα του συντάκτη. Η τρίτη αυτή άποψη είναι και η πιο σωστή, όπως θα διαπιστώσω με την συνέχεια, χωρίς και πάλι να δίνει λύση στο πρόβλημα του ονόματος ΣΟΥ(Ι)ΔΑΣ. Ο καθηγητής φιλόλογος και ιστορικός Αντώνης Α. Αντωνάκος μας λέει: Σε έναν παλιό και σπανιώτατο (ίσως και μοναδικό) Κώδικα, που είχα την τύχη να δω, από τα φοιτητικά μου ακόμη χρόνια, σε μία ιδιωτική συλλογή στο εξωτερικό, ήταν γραμμένη στην πρώτη του σελίδα μία σειρά λέξεων (σαν τίτλος βιβλίου) με έντονα τονισμένο το πρώτο γράμμα. **Οι λέξεις αυτές ήσαν οι εξής: «ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗΣ ὙΛΗΣ (ΙΔΙΑ) ΔΙ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗΣ ΣΕΙΡΑΣ».** Στην αρχή δεν πρόσεξα ιδιαίτερος τον τίτλο. Αναρωτήθηκα μόνο ποιο ήταν το όνομα του λεξικού και γιατί δεν ανεγράφετο το όνομα του συντάκτη του στην πρώτη σελίδα. Τότε παρετήρησα με μεγαλύτερη προσοχή τα τονισμένα γράμματα, τα οποία παρεντίθεντο σε σειρά, και τα οποία μου έκαναν ιδιαίτερη εντύπωση. Προσπαθώντας δε να δω μήπως σημαίνουν κάτι, με έκπληξη διαπίστωσα ότι δημιουργούσαν την λέξη ΣΟΥ(Ι)ΔΑΣ!

Αμέσως κατάλαβα την ερμηνεία του «άγνωστου» ή απροσδιόριστου συγγραφέα του εν λόγω λεξικού. «ΣΟΥΔΑΣ», λοιπόν, ή «ΣΟΥ(Ι)ΔΑΣ» ήτο αρκτικόλεξο, το οποίο χαρακτήριζε ένα πολυσυλλεκτικό Λεξικό, και σήμαινε «Συναγωγή Ὀνομαστικής Ὑλης (Ιδία) Δι' Αλφαβητικής Σειράς». Η δε λέξη «ιδία», ή όποια ήτο εντός παρενθέσεως μετέτρεπε την «ΣΟΥΔΑ» σε «ΣΟΥΙΔΑ»! Και η «κατά στοιχείον» αναγραφή, που δηλώνεται στην αρχή, δίπλα στα ονόματα των συνταξάμενων τούτου ανδρών σοφών, δηλώνει ταυτοχρόνως και την Δι' Αλφαβητικής Σειράς (δηλαδή κατά στοιχείον) Συναγωγή της Ονομαστικής Ὑλης!

Ίδου λοιπόν η αποκάλυψη της αλήθειας ενός άλυτου, μέχρι στιγμής, μυστηρίου! «Ένας άγνωστος, σπανιώτατος, ίσως αδημοσίετος μέχρι στιγμής κώδικας, μας έλυσε ένα πρόβλημα πολλών αιώνων. Κάποιοι υποψιάζονταν ότι είναι συλλογικό έργο, αν και τούτο δηλώνεται σαφώς στην αρχή: Εκείνο που δεν μπορούσαν να φαντασθούν ήταν ότι αυτή ακριβώς η πολυσυλλεκτικότητα θα εδηλώνετο με τα αρχικά μιας σειράς λέξεων!

Οπότε το αρκτικόλεξο Σ.Ο.Υ.(Ι).Δ.Α.Σ. «ονοματοποιήθηκε» και χρησιμοποιήθηκε πλέον ως μία λέξη με τους απλούστερους λεκτικούς συνειρμούς: Το αρκτικόλεξο «ΣΟΥΔΑΣ» έγινε ... «Η Σούδα» και η μορφή αυτού «ΣΟΥΙΔΑΣ» έγινε... «ό Σουίδα»!

Έτσι, με αυτήν την υποτιθέμενη και λανθασμένη ερμηνεία, διασώθηκε ως τις ημέρες μας, αν και σχεδόν όλοι οι επιστήμονες ήξεραν ή τουλάχιστον υποψιάζοντο ότι αυτό δεν ήταν αληθές!

Δημήτρης Συμεωνίδης JP